

תאריך עדכון: 04.06.2021

שם מחלקה: תלמוד

שם ומספר הקורס: משנה ותוספתא – דיני נזיקין

09-546-01

שם הקורס באנגלית: Mishnah and Tosefta Nezikin

שם המרצה: ד"ר בנימין קצוף

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: שנתי

שנת לימודים: תשפ"ב

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

עיון מקביל במשנה ובתוספתא תוך בחינת טיב עדי הנוסח של שני החיבורים, התהוות החיבורים ואופי עריכתם, היחס שבין ההלכות הבודדות וקבצי ההלכות בשני החיבורים, ותולדות ההלכה הנוגעת לנזקי גוף וממון, מציאה ושכירות.

תוצרי למידה:

יכולת לנתח טקסטים מן המשנה והתוספתא לאור שיקולים מחקריים הנוגעים לטיב עדי הנוסח, אופי החיבורים, התהוותם והיחס ביניהם, ושימוש נרחב בספרות המחקר.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

במהלך הקורס נעסוק בשאלות הקשורות לאופים של שני החיבורים ולהיבטים השונים של הזיקה ביניהם, לאור שיקולים פילולוגיים ופרשניים. נבחן את תהליכי ההתהוות והעריכה של החיבורים, את מידת קדמותן של ההלכות הבודדות ושל הקבצים הערוכים, ואת תולדות עדי הנוסח שלהם. נעניין ביחס שבין ההלכות בתוספתא להלכות במשנה, ביחס שבין ספר התוספתא לספר המשנה, ובדרכי השימוש בתוספתא כמקור לפרשנות המשנה בתלמודים. באמצעות העיון בהלכות השונות נבחן את ההצעות שהועלו בספרות הפרשנית והמחקרית בסוגיות אלו, ואת שניתן ללמוד מהן על דרכי גיבושה הספרותי של ספרות ההלכה התנאית ותולדות ההלכה העוסקת בנזקי גוף וממון, מציאה ושכירות במסכתות בבא קמא ובבא מציעא.

מהלך השיעורים:

במהלך השיעור נעין במקורות ראשוניים וננתחם לאור דברי הפרשנים המסורתיים ודברי החוקרים המודרניים. לקראת כל שיעור יתבקשו הסטודנטים לעיין במקורות ובספרות המחקר שיידונו בשיעור הבא. בתחילת השנה תועמד לרשות הסטודנטים מקראה הכוללת את המקורות שנעין בהם וספרות מחקר תועלה לאתר הקורס. במקביל לעיון במקראה, במהלך השיעורים יוצגו על מסך תצלומי כתבי יד ומקורות נוספים.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מספר השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת
1.	מבוא למשנה, לתוספתא וליחסים ביניהם	
2.	מבוא לסדר נזיקין ולמסכת בבא קמא	
3-4.	ארבע אבות נזיקין	א' וויס, דיונים ובירורים בבא-קמא, ירושלים תשכ"ז, עמ' 31-54
5-6.	חמישה מועדים	J. Hauptman, Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Text, Tübingen 2005, pp. 173-188
7-8.	שן ברשות הרבים	א' וסטריך, "דין שן ברשות הרבים: מגמות בתורת התנאים", דיני ישראל כג (תשס"ה), עמ' 59-94
9-10.	שור תם	י' לוי, מבוא ופירוש לתלמוד ירושלמי, ירושלים תש"ל, עמ' 92-94; ד' הלבני, מקורות ומסורות, ה, בבא קמא, ירושלים תשנ"ג, עמ' 92-94
11-12.	מכשול ברשות הרבים	ש' אלבק, פשר דיני הנזיקין בתלמוד, תל אביב תשכ"ה, עמ' 147-152; ח"י לוי, מחקרים במדרשי ההלכה ובספרות התלמודית, רמת גן תשמ"ז, עמ' 141-151
13-14.	פיצוי על אבדן הכנסה	א' גולדברג, פירוש מבני ואנליטי לתוספתא מסכת בבא קמא, ירושלים תשס"א, עמ' 166-167
15-16.	שנים אוחזים בטלית	ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח, עמ' 142-143
17-18.	מציאות ברשות הרבים	ש"י פרידמן, "מציאות ברשות הרבים", דיני ישראל ו (תשל"ו), עמ' 169-175

19-20.	שומר שמסר לשומר	ד' הנשקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים, רמת גן תשנ"ז, עמ' 306-337
21-22.	שוכר ששינה מתנאי השכירות	ש"י פרידמן, תלמוד ערוך, ירושלים תשנ"א, עמ' 225-238
23-24.	הלואה ומשכון	הלבני, מקורות ומסורות, בבא מציעא, ירושלים תשס"ג, עמ' שטז-שיח
25-26.	חלוקת רכוש שותפים	י"נ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד, עמ' 962; ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח, עמ' 142-143

ג. דרישות קדם:

מבוא לספרות התנאים, מבוא לספרות האמוראים

ד. חובות / דרישות / מטלות:

בקורס זה יש חובת נוכחות. סטודנט שייעדר מעל ארבע הרצאות במשך שני הסמסטרים ללא סיבה מוצדקת, לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת ולא יקבל ציון בקורס. במהלך הסמסטר הסטודנטים יתבקשו לעיין במקורות ולקרוא ספרות מחקר כהכנה לשיעורים. בסוף השנה יערך מבחן.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מבחן (100%), ציון עובר: 60

ו. ביבליוגרפיה:

1. אברמסקי, י', תוספתא עם פירוש חזון יחזקאל, ירושלים תש"ח
2. אלבק, ש', פשר דיני הנזיקין בתלמוד, תל אביב תשכ"ה
3. אלבק, ח', מחקרים בברייתא ובתוספתא ויחסן לתלמוד, ירושלים תש"ל
4. אפשטיין, י"נ, מבואות לספרות התנאים, ירושלים – תל-אביב תשי"ז.
5. אפשטיין, י"נ, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד
6. בר-אשר, מ', "הטיפוסים השונים של לשון המשנה", תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 187-220
7. ברורמן, נ', "לבחינת טיבם של כ"י וינה וכ"י ארפורט של התוספתא", מחקרים בלשון, ה-ו (תשנ"ב), עמ' 153-170
8. גולדברג, א', פירוש מבני ואנליטי לתוספתא מסכת בבא קמא, ירושלים תשס"א
9. דה-פריז, ב', "משנה ותוספתא בבא מציעא", תרביץ כ (תשי"י), עמ' 79-83
10. דה-פריז, ב', "בעית היחס בין התוספתא ובין התלמודים", תרביץ כח (תשי"ט), עמ' 158-170

11. הלבני, ד', "לפירושה של המשנה הראשונה בבבא מציעא", בתוך כי ברוך הוא, בעריכת ר' חזן ואחרים, וינונה 1999, עמ' 29-33
12. הלבני, ד', מקורות ומסורות, בבא מציעא, ירושלים תשס"ג
13. הלבני, ד', מקורות ומסורות, ה, בבא קמא, ירושלים תשנ"ג
14. הנשקה, ד', משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים, רמת גן תשנ"ז
15. וויס, א', דיונים ובירורים בבא-קמא, ירושלים תשכ"ז
16. וולפיש, א', "איחוד ההלכה והאגדה: עיון בדרכי עריכתה של התוספתא", היגיון ליונה (בעריכת י' לוינסון ואחרים), ירושלים תשס"ז, עמ' 309-331
17. וולפיש, א', "העריכה היוצרת וכוח היצר: עיון בעריכת מסכת קידושין במשנה, בתוספתא ובבבלי", JSIJ, 7 (2008), pp. 309-331
18. וסטרך, א', "דין שן ברשות הרבים: מגמות בתורת התנאים", דיני ישראל כג (תשס"ה), עמ' 59-94
19. וסטרך, א', "לתולדותיהם של דיני נזיקין בתלמוד: עיון בדין שן ורגל ברשות הרבים", איגוד א (תשס"ח), 265-276
20. לוי, י', מבוא ופירוש לתלמוד ירושלמי, ירושלים תש"ל
21. לוי, ח"י, מחקרים במדרשי ההלכה ובספרות התלמודית, רמת גן תשמ"ז
22. ליברמן, ש', תשלוס תוספתא, מבוא לתוספתא מהדורת צוקרמנדל, ירושלים תשל"ה
23. ליברמן, ש', תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח
24. פרדו, ד', תוספתא עם פירוש חסדי דוד, ב, ליוורנו תקל"ו
25. פרידמן, ש"י, "מציאות ברשות הרבים", דיני ישראל ו (תשל"ו), עמ' 169-175
26. פרידמן, ש', "ברייתות שבתלמוד הבבלי ויחסן למקבילותיהן בתוספתא", עטרה לחיים, מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופ' ח"י דימטרובסקי, עורכים ד' בויארין, מ' הירשמן, ש"י פרידמן ואחרים, ירושלים תש"ס, עמ' 163-201
27. פרידמן, ש"י, תוספתא עתיקתא, מסכת פסח ראשון: מקבילות המשנה והתוספתא ופירושן, בצירוף מבוא כללי, רמת-גן 2002
28. קוריןלדי, מ', "שומר שמסר לשומר במשפט העברי ובחוק השומרים תשכ"ז 1967", שנתון המשפט העברי ב (תשל"ה), עמ' 383-453
29. קצוף, ב', "יחס הברייתות בתוספתא למקבילותיהן התלמודיות: עיון מחודש לאור מסכת ברכות", HUCA 75 (2004), עמ' א-כד
30. קצוף, ב', "המקורות התנאיים ונוסחם בספר הלכות פסוקות", שנתון המשפט העברי כה (תשס"ח), עמ' 199-216
31. קצוף, ב', "רשימת חמשת הנזקים המועדים", שנתון המשפט העברי כז (2013), עמ' 175-199
32. קצוף, ב', "קטעי כריכה של תוספתא נדרים מנורציה ומקומם במסורת הנוסח", JSIJ 15 (2019), 1-17
33. רוזנטל, ד', משנה עבודה זרה – מהדורה בקורתית בצירוף מבוא (עבודת דוקטור), ירושלים תשמ"א
34. רוזנטל, ד', "על שלב נוסף בתולדות נוסח המשנה", תרביץ, פא (תשע"ג), עמ' 47-60
35. רוזנטל, א"ש, מבוא לירושלמי נזיקין כ"י אסקוריאלי, ירושלים תשמ"ד
36. רוזנטל, י', "על נספחים ומקומם בתוספתא", תרביץ, עט (תש"ע-תשע"א), עמ' 187-228

36. שרמר, ע', "למסורת נוסח התוספתא, עיון ראשוני בעקבות שאול ליברמן", *JSIJ*, 1 (2002), עמ' 11-43, <http://www.biu.ac.il/JS/JSIJ/1-2002/Schremer.doc>
37. Brody, R., *Mishnah and Tosefta Studies*, Jerusalem 2014
38. Elman, J. Y., "Babylonian Baraitot in the Tosefta and the Dialectology of Middle Hebrew", *AJSR*, XVI (1991), pp. 1-29
39. Elman, J. Y., *Authority and Tradition: Toseftan Baraitot in Talmudic Babylonia*, New-York 1994
40. Goldberg, A., "The Tosefta – Companion to the Mishna", *The Literature of the Sages I*, ed. S. Safrai, Philadelphia and Assen 1987, pp. 283-302
- Hauptman, J., *Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Text*, 41 Tübingen 2005
42. Hauptman, J., "The Tosefta as A Commentary on an Early Mishnah", *JSIJ*, 4 (2005), pp. 109-132
43. Katzoff, B., "Nine at Once: A Study in the Mutability of Textual Traditions", *HUCA*, 80 (2009), pp. 39-62
- Katzoff, B., "Was There a Separate Transmission of Tosefta Tohorot? Evidence from rishonim and from fragments of the Cairo Geniza and 'European Geniza'", *HUCA* 88 (2017), pp. 29-54
44. Kraemer, D., "The Mishnah", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 299-31
45. Mandel, p., "The Tosefta", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 316-335